

סיטקום מהגיהנום

בספרו החדש מציג פיליפ קלודל עולם דיסטופי, שכמיטב המסורת הצרפתית נועד לזעזע את הבורגנות. אבל הנוסחתיות של הסיפורים והחזרתיות של הזוועות יוצרות קריאה מונוטונית, שאפשר לקטוע גם אחרי הפרק השני

הביתה לישון, או מכניס להריון את הבת שלו כדי להקפיא לה בסוף את העוברים במקרה הביתי. וכי מיטב המסורת הדי צרפתית של הדהמת הבורגנות (*épater la bourgeoisie*), כל הדברים הבאמת לא נעימים האלה — וגם הרכה דברים נעימים עוד פחות שחבל שתדעו אם אתם לא ממש צריכים לדעת (לפי עמים, הסכנה בספווילר אינה כרוכה בקלקול הנאת הקריאה אלא בקלקול הנאת האי־קריאה) — נמסרים בגוף ראשון, מתוארים ברגילות ובשוויון נפש, מד־ווחים בעליצות ומסוגננים עד מאוד כמשפטים קצרים ובטקטו לקוני.

מה לעשות, לא נדהמתי. במהלך הקריאה התגב־רה בי התחושה המטרידה שהספר הזה הוא לא ר־מן ולא אסופה אלא "סוג של שיעורי בית", פרויקט מלאכותי שניתן להאריכו או לקצרו בהתאם למח־רי הנייר או לפי תנאי הסף של הפרסים הספרותיים. למעט אפיוודת הסיום "משמעות החיים", שאמורה לספק לקוראים איוושהי התרה קלושה של הפלו־טר המורליסטי שאליו נקלע הפרויקט, מעין רגע של אמת שבו מתוודה המספר באיווני צדיקה האחרון של סדום ש"נמאס לנו להיות אנושיים", אפשר היה לכ־תוב עוד 100 פרקים כאלה או אפילו להמציא תוכנה, דוגמת "מחולל ההתרשמויות הקולינריות של אייל שני", שתכתוב אפיוודות חדשות. וכשמשוהו שריר־תי ולא הכרחי כל כך שורה כמעשה הכתיבה, גם הק־ריאה לא ממש הכרחית.

באופן עקרוני, אין שום פגם בוה והיו פרויקטים ספרותיים דומים שהצליחו, כמו הספר "אני זוכר" של ז'ורז' פרק, שמביא זיכרונות חדים וממוקדים של דברים קטנים שכבר אינם, או היצירה "הנאות יחי־דניות" (*Singular Pleasures*) של הסופר והמ־שורר האונגרדי הארי מאתיוס, קובץ מעשיות או־ננות שתמיד מסתיימות כשהגיבור/ה גומר/ת. בשתי היצירות המניע העיקרי להפוך את העמודים ולהמ־שיך את הקריאה אינו הציפייה להתפתחות עליל־תית כלשהי אלא ההנאה מהשטח של הטקסט, וכי עיקר מהחיוניות ומההכרחיות של מנגנון החז־ר תיות. אין בהן עלילה אחת גדולה עם התחלה, אמצע וסוף, אבל אפשר ליהנות מאוד מההיקף, מהמיקוד ומהאוזטריות של הזיכרון של פרק ומההומור, מכ־שר ההמצאה ומהאלתור של מאתיוס.

אבל הפרויקט של קלודל לא נוגע ללב כמו זה של פרק, לא מצחיק כמו זה של מאתיוס ולבטח אינו מהנה כמותם. כבר מהפרק השני או השלישי של "לא אנושיים" אפשר להבין שהספר הזה לא מתכוון ללכת לשום מקום, שהולך להיות עוד ועוד מזה ושזה לא הולך להיות יותר נעים. לעומת שני הפרויקטים האיליפיאניים שהזכרתי, שלמרות נוסחתיותם מצלי־חים לייצר כתיבה מגוונת ומפתיעה, הנוסחתיות של סיפורי "לא אנושיים" והמופעים החוזרים ונשנים של זוועות, מבוכות, אי־נעימויות, סטיות ואצבעות בעי־ניים, שמוטחים בקורא וממלאים את דפי הספר כמו בציר של ג'קסון פולוק, יוצרים קריאה די מונוטונית ומשעממת, עד כדי כך שכסופו של דבר נוצרת הלימת יתר בין הצורה המשעממת לתוכן המשועמם שפשוט מאיינת את הקריאה: העובדה שהשעמום נהפך לאס־טרטגיה לא מצליחה להציל את הספר הזה, ששעמום הוא אחד מנושאי העיקריים, משעמום. לכן אני מני־חש שאחרי סיום הקריאה הספר הזה יתפוגג לו כמו פרקים של סיטקום ישן.

ביני לביני אני תוהה מה באמת קלודל יודע על חייהם המשעממים של אנשי הצווארון הלבן והשכירים בני מעמד הביניים, למה היה לו כל כך דחוף לספר לנו עליהם, ואם זה הוגן מצדו להאשים דווקא את בני הקאסטה הזאת באי־אנושיותה של השיטה כולה. ■

ג'ון האם בתפקיד דון דרייפר ב"מד מן". אין להפוך את הדומה של האיש המשעמם למעניינת

לא אנושיים

פיליפ קלודל

תורגמה מצרפתית: לי עברון, הוצאת תמיר, סנדיק וידיעות ספרים, 125 עמודים, 88 שקלים

קטעים נבחרים משגרת חייו של הגיבור, איש צווארון לבן שכיר בתאגיד חסר שם, מה שהצרפתים מכנים "קאדר" (*Cadre*), גבר צרפתי לבן, איש מעמד הביניים המסודר והנורמטיבי, עם עבודה, בית, אשה וילדים. כמו כל איש צווארון לבן, המספר של "לא אנו־שיים" הוא ביסודו משועמם ולא נורא מעניין. אבל בשונה מאנשי צווארון לבן קודמים שהכרנו, מברטלבי ועד "מד מן" דרך מישל וולבק או ברט איסטון אליס, שמופעי השעמום, הרגילות וההתאיינות הקיצוניים שלהם הפכו את ההתחרפנויות שלהם, את הירידה שלהם מהפסים, למפוארות כל כך, את הדמויות שלהם לייחודיות כל כך ואת הדרמה של האיש המשעמם למעניינת כל כך, כאן מדובר בסתם אף־אחד ארכי־טיפי שמתהלך לו בקונפורמיות צפויה מראש בתל־מיו הסלולים של עולם שהתחרפן קשות וירד מה־פסים לגמרי.

זהו מין עולם דיסטופי שבו הורגים "סתם ככה" ואפילו לא טורחים להסביר ש"זה היה בגלל השמש", כמו מרסו בשעתו ב"הזר" של אלבר קאמי; עולם שבו אותו איש צווארון לבן חסר שם וחבריו השכירים הלבנים, נושאי שמות המשפחה הצרפתיים להחריד ממחלקות היבוא, היצוא או המכירות, חותכים לער־בי אחד את כל האצבעות, משליכים מהגשר חפצים כבדים על מכוניות ואופנועים, עוזרים לחבר שלהם להתאבד, קונים ואגינות מלאכותיות ויושבים בג'קווי ונמצצים על ידי דגים בזמן שנשוחתים מזדיינות עם המדריך בקלאב־מד או עם האינסטלטור.

זה מין עולם כזה שבו אמור להיחשב נורמלי לג־מרי שהגיבור עורך ביקור חולים אצל חבר ומנתק לו את מכשיר ההנשמה, רוצח את אמא שלו וחוזר

שרון רוטברד

"בסדר. מה חוץ מזה. חוץ מזה הרגתי עכשיו את אמא שלי. אה באמת. למה. סתם ככה. סוג של שיעורי בית" (מתוך הסיפור "דור הולך ודור בא")

פיליפ קלודל הוא סופר ובמאי מוערך, עטור פרסים ורב פעלים, שמפרסם כמה ספרים בשנה ובוזמן שנותר לו כותב ומביים סרטי קולנוע באורך מלא. בעוונותי, לא יצא לי אף פעם לקרוא את ספריו או לצפות בסרטיו, ואולי חבל שאני מתוודע לראשונה ליצירתו דווקא דרך ספרו האחרון "לא אנושיים", שראה אור בעברית כחודשיים לאחר פרסומו בצרפת. בלי קשר לשא־לה אם הבהילות הזאת מוצדקת, זהו ללא ספק מבצע מו־לי מרשים בהתחשב בכך שלמרות פרק הזמן הקצר, ההגשה של הספר לקורא העברי מושקעת ואסתטית, התרגום מצוי, בהיר וקולח והקריאה עוברת ללא שום תקלות. המהדורה העברית מציגה את הספר כאסופת סיפורים קצרים, אך אפשר בהחלט לראות בו מעין רומן, כפי שהוצג בצרפת, ולו רק בשל העובדה שאת כל 25 המוגל־גים המרכיבים את הספר נושא אותו דובר חסר שם. הרומן (או האסופה) בנוי כמו סיטקום או סדרת "לוני טונס". כל סיפור מציית פחות או יותר לאותה נוסחה ולאותם כללים, עוסק באותן דמויות או בד־מויות דומות, מטייל בין אותם לוקיישנים או לו־קיישנים דומים, וכמו בסיטקום, גם כאן לא יקרה לכם כלום אם תדלגו בטעות על פרק או שניים. כל פרק הוא אפיוודה עם התחלה, אמצע וסוף המגוללת